

Kolozsvári Grandpierre Emilt, sőt Ottlik Gézáat is – s itt még valószínűleg nem is kellene pontot tennem a felsorolás végére.

Fájdalmasabb azoknak a névsora, akik nem kerültek bele a gyűjteménybe. Az emigrációban élők közül, noha többek neve idekiváncsozódik, hadd hiányoljam egyedül Márai Sándort, akit egyébként maguk a svédok is hiányolnak! Ami a „Nyugat” virágkorának nemzedékét illeti, Babits Mihály kitűnő prózája mellett elsősorban Ady Endrére gondolok /összegyűjtött novellái 1406 oldalon jelentek meg 1961-ben Budapestben/, aki elbeszélőként is igen jó volt, ami egyfelől több ok arra, hogy nevét a skandináv világgal is minél jobban megismertessük. Rögtön utána a honán kívül s belül még ma is változatlanul sokat vitatott Szabó Dezső neve merül fel, s a még problematikusabb Herczeg Ferencé. De nem kevésbé érthetetlen Illyés Gyula kimaradása, mert noha kevés elbeszélést tett közzé, korunk legjobb magyar prózáját, a Puszták népét mégiscsak neki köszönhetjük. Vagy miként vélekedjünk Németh László kihagyásáról, s Tersánszkyéről, Kodolányiéről, vagy akár Veres Péteréről, esetleg éppen Lengyel Józseféről is. Hogy csak kapásból ragadjak elő néhány nevet? De tovább is folytathatjuk a névsort a fiatalabb nemzedék olyan tagjainak említésével, mint a tragikusan korán eltávozott Sarkadi Imre, a nem kis vihart kiváltó Fejes Endre, aztán Moldova György, Galmbos Lajos és mások. S vajon a vajdasági, erdélyi és felvidéki magyar irodalom egy-egy kimagasló alkotására nem gondolhattak volna-e természetesen a szerkesztők?

Csak örömmel konstatálhatjuk persze, hogy elbeszélőművészetünk sokkalta gazdagabb, mint amire a stockholmi kiadó jószándékából és bukszájából, vagy a szerkesztők-fordítók idejéből és nekigyürkőzéséből futotta. A hiányok azonban részben olyan kiáltóak, hogy erősen megkérdőjelezzék a gyűjtemény reprezentatív mivoltát. Csatlós János és Thinsz Géza teljesítménye ennek ellenére is megérdemli elismerésünket, mert a többé-kevésbé szerencsésen kiválasztott husz elbeszélés svéd nyelven való megközelíthetőségébe heroikus munkát fektettek bele. Tekintetbe kell itt vennünk azt az óriási különbséget és távolságot, amely Északot nyelvekn, életmódban, szokásokban és térben hazánktól elválasztja. A svédeknek rólunk kialakult képére egyébként jellemző lehet, hogy Móricz Barbárokja, ez a „pusztai tragédia” gyakorolta a talán legerősebb hatást rájuk. Ennél sokkalta pozitívabb az az általános és őszinte érdeklődés, amely Dérynek, Sántának és Szakonyinak a mai magyar valóságról tudósító írásait vette körül. Az Arbeterbladet kirtikusa melegen méltatatta Cs. Szabó László, Határ Győző és Löökkös Antal elbeszéléseit is.

Műsorvezető: Kedves hallgatóink, rövid ismertetést hallottak a magyar irodalom svéd antológiájának fogadtatásáról. Ezzel huszperces műsorunk a HETES SZÁMU STUDIÓBÓL véget ért.

~ ~ ~ ~ ~

Szabad Európa Rádió

1967. április 1.

Sulyok Vince :

Nyugati levél

Műsorvezető: NYUGATI LEVELEK című sorozatunkban Sulyok Vince oszlói levelét hallják.

Hang: Skandinávia nem csupán földrajzi fogalom. Annyira nem, hogy a mindennapi életben, vagy a napilapok hasábjain találkozzon e névvel, elsősorban nem is geológiai fekvésére gondol a legtöbb ember. Skandinávia a szolid demokrácia, a rendezett, okosan és igazságosan megszervezett társadalom szinonimája lett. Az európai jóléti államok emlegetésekor is szinte elsőnek gondol mindenki az északi államokra: Svédországra, Norvégiára, Dániára, de Finnországra is. Általánosan közismert az a kitaró és őszinte érdeklődés is, amelyet a társadalmi harmóniának, demokráciának és gazdasági jólétnek eme skandináv világa tanúsít mindenkor a gazdaságilag elmaradt, önálló nemzeti létük útján frissiben elindult szinesbőrű népek problémái iránt. Nincsen ebben az érdeklődésben semmi képmutatás, s nincsen mögötte hátsó gondolat, titkos és leleplezett szándék sem. Skandinávia egyetlen népe sem volt gyarmattartó hatalom! A szines népek tudják ezt, ezért van az, hogy

általában sose mutatnak gyanakvást, elutasítást Észak különböző jóindulatu, segítészándéku akcióival, kezdeményezéseivel szemben. Skandinávia törekvései önzetlenek, segítségük nem trójai faló akar lenni.

A szinesbőrű népek Skandinávia irányában mutatott bizalmának egyik érdekes és szép tanubizonysága az az írókonferencia is, melyet a svédországi Hässelby kastélyban rendeztek az elmúlt hetekben afrikai és északi írók részvételével. Az ötlet és kezdeményezés rendkívül hasznos volt, - s ez még akkor is áll, ha a konferencia nem is érte el egészen azt a célt, amit rendezői vártak és reméltek. A hässelbyi konferencia ugyanis szinte kizárólagos érvennyel afrikai írótalálkozássá és vitafórummá vált – ahelyett, hogy Afrika és Skandinávia adott volna tényleges találkát egymásnak a konferencia napjaiban. Világosan mutatja ez a tény azt, hogy az új Afrika új államainak és az északi jóléti államoknak íróit mennyire más aktuális problémák foglalkoztatják; hogy a kölcsönös bizalom és jóindulat ellenére is mekkora a szakadék a két földrész szellemi elitje között is, nemcsak népeiknek életformája, életszínvonala, szellemi standardja között.

Pedig ezek az afrikai írók egyáltalán nem hatottak valamifajta egzotikumoknak. Legtöbbjük, ha ugyan nem mindvalamennyiük, európai egyetemeken szerzett diplomát, s így az európai szellemi műveltség és gondolkozásmód determináló hatását hordják magukon és magukban. Modernség, ismeretek, intelligencia és reformatori elszántság dolgában nem is különböztek volna észrevehetően skandináv kollégáiktól – annál inkább különböztek azonban problémáikban, melyek némelyike széles és sokoldalú megvitatás tárgya is lett a konferencián. Ezekhez a problémákhoz azonban az északi írók egyáltalán nem, vagy alig-alig tudtak hozzájárulni. A tervezett afrikai-skandináv dialógusból így végül inkább csak afrikaiak egymásközi dialógusa lett. Haszontalannak persze ez sem lenne nevezhető, hiszen az előadások és a nyomukban kirobbanó /gyakran meglehetősen szenvedélyes hangú/ viták kiválóan megvilágították azokat a hallatlan nehézségeket, amelyekkel a mai afrikai írók zömének nap mint nap meg kell küzdenie.

E problémák közül talán a nyelvi jellegűek vannak az előtérben, bár az író politikai elkötelezettségének kérdése körül is hosszasan elidőzött a konferencia. Lássuk most röviden e két legfontosabb probléma-komplexum lényegét:

Soyinka, nemzetközileg ismert nigériai drámaíró, az afrikai nyelvi problémákról tartott nagyon nyilthangu előadásának végén, annak mintegy összegzésében, még azt is kérdésesnek tartotta, hogy lehet-e egyáltalán afrikai irodalomról beszélni... Az Afrikában készülő regények, versek, drámák ugyanis tulnyomó részben angolul vagy franciául íródnak, esetleg portugálul. Egyrészt amiatt, mivel ezen európai nyelvek egyikén tanult meg és tud az illető afrikai író differenciáltan és alkotó módon gondolkodni. Másrészt, mivel az egyes afrikai nyelvek és nyelvi dialektusok fejlődésük mai fokán és állapotában egyszerűen nem is alkamasak a mai bonyolult valóság, civilizáció által felvetett anyagi és szellemi problémák, viszonylatok művészi kifejezésére. Az európai nyelvekben természetesen használt fogalmak százaira és ezreire egyszerűen nincsen szó ezekben a törzsi nyelvekben; új afrikai szavak tömeges alkotása viszont körül támaszt problémákat, képes lesz-e az egyszerűbb afrikai bennszülött is megérteni a szöveget. Tovább nehezíti a dolgot, hogy az afrikai nyelvek és önálló nyelvzámba menő dialektusok száma elképesztően nagy, az irni-olvasni-tudás pedig eránytalanul és elképeszően alacsony foku. Az az afrikai író tehát, aki törzse, népe nyelvén kíván és próbál irni, először is hallatlanul nagy kifejezésbeli nehézségek előtt áll a törzsi nyelv primitív állapota miatt, másodsor pedig csak egészen elenyésző számu olvasótáborra számíthat törzsi nyelven írott művével. Azok az afrikai írók viszont, akik angolul, franciául, portugálul irnak készen kapják írói munkásságukhoz az évszázadok során remekké és hajlékonyá csiszolódott nagy európai nyelveket a maguk teljese gazdagságával, differenciáltságával, finomságával. Másrészt ugyanakkor Afrika és a világ egyéb részein is olvasókkal számolhatnak. Az e fajta irodalom azonban így már csak esetleges témái folytán lesz afrikainak nevezhető, a valóságban inkább internacionalista irodalomnak egy új formájával állunk szemben.

Az új Afrika írójának legnagyobb dilemmája tehát az, hogy mint író nem építhet ki termékeny és természetes kapcsolatot népe szélesebb rétegeivel. Akinek életét, helyzetét ábrázolja, azok közül csak egy elenyésző kisebbség képes olvasni és megérteni őt. Az író így elkerülhetetlenül elszigetelődik, egy intellektuális felsőbb réteg és osztály tagjává válik, kinek kifejezésmódja egyaránt különbözik azokétól, akikhez törzsilag-népilag tartozik.

Az afrikai irodalom másik nagy problémája az írók társadalmi-szociális elkötelezettségének dogmájával van kapcsolatban. Egyesek, akiknek a hässelbyi konferencián az algériai Yacine volt a szószólójuk, amellet törtek lándzsát, hogy az írónak politikailag is el kell köteleznie magát. Harcolnia kell népével együtt a barrikádokon s felelős állami állásokat kell vállalnia a győzelem után. – A londoni emigrációban élő délafrikai néger író, Nkosi és mások ezzel szemben annak a véleményüknek adtak kifejezést, hogy az író legfontosabb feladata: jó íróvá lenni, vagyis művészi-írói eszközeinek állandó fejlesztése. Ami pedig az elkötelezettséget illeti, politikai /értsd: pártos/ elkötelezettség helyett az író emberi, embertársi elkötelezettségét tartották kívánatosabbnak és fontosabbnak – márcsak amiatt is, mivel ilyen módon őrizheti

meg az író a leginkább írói függetlenségét. Egyedül ez a függetlenség teszi az író számára lehetővé, hogy mindenkor lelkiismerete és belátása szerint gyakoroljon kritikát a társadalom és az államhatalom fölött, amikor csak szükségét látja ennek. A kritika ugyanis nemcsak joga, de kötelezettsége is az írónak.

A konferencián résztvevő afrikai írók nagy többsége ezzel a felfogással értett egyet.

Műsorvezető: NYUGATI LEVELEK című sorozatunkban Sulyok Vince oszlói levelét hallották.

Szabad Európa Rádió

1967. április 14.

Sulyok Vince :

Színházi élet a dán fővárosban

Műsorvezető: Sulyok Vince koppenhágai levelének témája: Színházi élet a dán fővárosban. Hallgassák meg először Sulyok Vince koppenhágai levelét.

Hang I.: Egy éve szervezték át Dánia nemzeti színpadát, a koppenhágai Királyi Színházat, s az intézmény új igazgatója máris jelentős eredményekről tud beszámolni. Nyilatkozatából hadd idézzem azt a nagyon is sokatmondó számadatot, miszerint az 1966-os őszi szezon öt hónapja során fél millió dán koronával, azaz mintegy másfél millió forinttal többet szedett be a színház helyjegyekből, mint a megelőző esztendő hasonló időszakában. Estéről-estére kigyúl a telt házat jelentő vörös lámpa a jegyárútitó csarnokban, s gyors ütemben növekszik a szezonbérletet vásárlók száma is. A látogatottság növekedéséhez jelentős mértékben járult hozzá a vásár- és ünnepnapok délelőttiére rendszeres érvénnyel bevezetett matiné-előadások is, melyeket nem utolsósorban a vidékiek, a fővárostól távolabb lakók kedveltek meg, mivel a matiné-darab megtekintéséhez nem kell az éjszakát feltétlenül a fővárosban tölteni, vagyis megtakarítódnak a hotelkiadások.

Érdekes és helyes kezdeményezésnek bizonyult az is, hogy a királyi Színház, egy-egy jelentősebb bemutatójával kapcsolatban vitaesteket szervezett előadásokkal, színészek és egyéb színházi emberek bevonásával.

A színház átszervezése körüli elgondolásokból külön említést érdemelnek azok a 150 millió dán koronát, azaz a hivatalos magyar átszámítási kulcs szerint is mintegy 500 millió forintot kitévő átépítési tervek, melyek következtében a Királyi Színház új, nagy, korszerűen felszerelt opera- és balettszínpadot kap majd, valamint egy ugynevezett intim-színpadot is, kísérleti darabok előadására.

Az elkövetkező hónapok során egyébként két eseménnyel kapcsolatban is várakozással tekintenek a Királyi Színház felé. Az egyik esemény a dán trónörökösnek május 31-re kitűzött esküvője, mely alkalomból a színház új dán balettet készül bemutatni; zenéjét Knudaage Riisager, koreográfiáját Flemming Flindt szerezte, mindketten európaszerte ismert művészek. – A másik esemény Koppenhága alapításának 800 éves évfordulója, melyet a nyár folyamán készül ünnepelni a dán főváros. A Királyi Színház augusztus 15. és szeptember 3. között balett- és opera-fesztivál rendezésével járul majd hozzá ezekhez az ünnepekhez.

Hang II.: A koppenhágai színházi élet új színfoltja az a kis kabaré-színpad, amelyet „Etcetera 66” néven az elmúlt őszön hozott létre néhány író és művész. Előadásait, melyekre szombat és vasárnap délutánonként kerül sor, egy aránylag kicsi, alig százötven személy befogadására alkalmas, de igen központú fekvésű helyiségben tartja. Az „Etcetera 66” tulajdonképpen műhelykabaré, egyfajta kísérleti stúdió, ahonnan a köréje gyűlt művészek éber figyelemmel kívánják kísérni mindazt, ami a világban történik, s versekben, egyfelvonásos színpadi műveken, rövid dramatizált jeleneteken, szépprózai szövegeken, rövidfilmekben, dokumentumok bemutatásán keresztül reagálni ezekre az aktualitásokra, kommentálni és bemutatni őket, állást foglalni és polémiát provokálni velük kapcsolatban. Jelentős szerephez jut itt a dán irodalmi modernizmus is: már ezidáig is sok fiatal költő jutott itt legfrissebb, esetleg éppen nagyon is aktuális témával foglalkozó alkotásaival közönséghez, – méghozzá jófűlű, érdeklődő, lelkes és aktív közönséghez. – Sajtó és közönség egyébként egyöntetű elismeréssel és örömmel